

**CYBERPRZEŚLADOWANIE I CYBERNĘKANIE JAKO ZNAMIONA PRZESTĘPSTWA
CYBERSTALKINGU I ZJAWISKA CYBERPRZEMOCY****Gwoździewicz Sylwia**

Department of Administration and National Security, The Jacob of Paradies University in Gorzów Wielkopolski (Gorzow Wielkopolski, Poland). President, International Institute of Innovation Science–Education–Development in Warsaw, (Warsaw, Poland)

Przedmiotem badań uczyniono próbę analizy przestępstwa cyberstalkingu przez czyny i zachowania mające charakter cyberprześladowania czy też cybernękania. Próba analizy pojęciowej przyczyni się do głębszego zastanowienia się nad znamionami przestępstwa cyberstalkingu jak i charakterystyką pojęciową zjawiska cyberprzemocy wśród osób małoletnich.

Cyberstalking zwiera w swojej definicji wszystkie metody napastowania prześladowania i molestowania innej osoby z użyciem mediów elektronicznych i za pomocą sieci teleinformatycznych, co stanowi większe wyzwanie (niż w przypadku tradycyjnego przestępstwa stalkingu) dla służb i specjalistów zajmujących się tworzeniem jak i przestrzeganiem prawa. [2, s.64]

Jeśli chodzi o powyższe metody cyberstalkingu to niektórzy autorzy i badacze używają terminów: napastowania, prześladowania i molestowania innej osoby z użyciem mediów elektronicznych czy terminów cyberprześladowania lub mobbingu elektronicznego zamiennie. Słownik terminologii prawniczej Black's Law Dictionary definiuje prześladowanie jako: „słowa, zachowania lub działania (zazwyczaj ciągłe lub powtarzane) kierowane do konkretnej osoby, które denerwują lub niepokoją taką osobę bądź sprawiają jej przykrość emocjonalną” oraz podaje, że niektóre, choć nie wszystkie, rodzaje prześladowania podlegają zaskarżeniu (to znaczy ich ofiara może złożyć pozew sądowy). W literaturze dotyczącej cyberprzemocy, cyberprześladowanie jest zazwyczaj opisywane jako specjalna forma cyberprzemocy, która obejmuje powtarzające się wysyłanie obraźliwych wiadomości. Cyberprześladowanie odbywa się za pośrednictwem prywatnych kanałów komunikacji, takich jak e-mail, ale wiadomości o takim charakterze mogą być też przekazywane publicznie. Jedną z form prześladowania jest hejt SMS-owy, bierze w niej udział jeden lub więcej atakujących i pojedyncza ofiara. Agresorzy przesyłają setki lub tysiące SMS-ów na telefon komórkowy ofiary, przez co musi sobie ona poradzić z masą obraźliwych wiadomości. Choć mogłoby się wydawać, że cyberprześladowanie jest pojęciem podobnym do flamingu, zjawiska te różnią się pod dwoma względami. Po pierwsze, cyberprześladowanie trwa dłużej. Po drugie, cyberprześladowanie jest działaniem bardziej jednostronnym, gdzie wyraźnie można wyróżnić atakującego i cel. W wypadku flamingu mamy do czynienia z wymianą obraźliwych treści między stronami. Cyberprześladowanie jest także domeną specyficznej grupy internetowych sprawców zwanych dręczycielami czy hejterami. Cyberprześladowanie polega zatem na regularnym przesyłaniu nieprzyjemnych (agresywnych, ośmieszających) wiadomości do ofiary za pomocą elektronicznych kanałów komunikacji (np. komunikatora internetowego lub krótkich wiadomości tekstowych wysyłanych za pomocą telefonu komórkowego czy e-maila). Uznaje się także, że różni go od flamingu czas działania i fakt bezpośredniego zaangażowania co najmniej dwóch osób [4, s. 126].

Słownik prawniczy Black's Law Dictionary definiuje „nękanie” jako: (1) akt lub przypadek ukradkowego śledzenia innej osoby, (2) przestępstwo polegające na śledzeniu lub przebywaniu w pobliżu innej osoby, często potajemnie, w celu drażnienia lub prześladowania takiej osoby bądź popełnienia poważniejszego przestępstwa, jak napaść czy pobicie. Cybernękaniem zatem oznacza wykorzystanie środków komunikacji elektronicznej do nękania innej osoby za pomocą ciągłego przesyłania wiadomości mających charakter prześladowania lub zawierających groźby. Choć cybernękaniem jest w widoczny sposób powiązane z cyberprześladowaniem, jest ono bardziej groźne niż samo cyberprześladowanie [3, s.57].

Szczególnie istotny z punktu widzenia omawianych problemów jest mobbing elektroniczny utożsamiany także jako przejaw cyberprzemocy (cyberbullying).

Mobbing elektroniczny polega na tym, że wrogie działania wobec rówieśnika mają być realizowane elektronicznie – czyli przy użyciu komputera lub telefonów komórkowych. Omówione wcześniej cechy odnoszące się do tradycyjnego mobbingu trudno jest odnieść do mobbingu elektronicznego, lub też powinny być one inaczej rozumiane w jego przypadku. Cechą zasadniczą jest intencjonalność – sprawcy robią coś celowo po to, aby skrzywdzić ofiarę. W przypadku mobbingu elektronicznego często zdarza się jednak tak, że sprawca robi coś, co wcale nie miało na celu skrzywdzenia drugiej osoby, mimo że przyniosło taki skutek. Wątpliwości wobec kryterium intencjonalności potwierdzają także wyniki badań, które cytują Robin Kowalski i jej współpracownicy – uczestniczący w tych badaniach ofiary i sprawcy agresji elektronicznej całkiem inaczej oceniali te same sytuacje. To, co dla ofiar było już elektroniczną agresją, dla sprawców było często zachowaniem mieszczącym się w normie. Warto też zwrócić uwagę, że część sprawców mobbingu elektronicznego przedstawia wprost całkiem inne motywy swoich działań niż chęć zadania bólu komuś innemu. Niektórzy młodzi sprawcy twierdzą, że celem ich działań było popisanie się przed innymi poziomem sprawności technicznej i umiejętnością posługiwania się technologiami komputerowymi. W tych sytuacjach motyw chęci skrzywdzenia ofiary jest całkowicie nieobecny [7, s.499–503]. Czasami jednak sprawcy mają bardzo wyraźny plan, aby skrzywdzić ofiarę. Ponadto nieraz świadomie wybierają technologie komunikacyjne po to, by wzmocnić negatywny skutek swoich działań. W przypadku tradycyjnego mobbingu powtarzalność wiąże się z tym, że agresor ponawia wielokrotnie swoje wrogie działania wobec ofiary. Oczywiście, w mobbingu elektronicznym może być podobnie.[5, s. 59–60] . W mobbingu elektronicznym dochodzi potencjalnie specyficzny rodzaj powtarzalności, wynikający między innymi z cech charakterystycznych dla materiału, który został opublikowany w sieci. Znana badaczka społecznych problemów internetu Dartnah Boyd [1] scharakteryzowała cztery takie właściwości: trwałość (*persistence*), możliwość wyszukiwania (*searchability*), kopiowalność (*replicability*) oraz obecność tak zwanej niewidzialnej publiczności (*invisible audience*). Materiały umieszczone w sieci mają sporą trwałość – mogą się tam znajdować przez wiele miesięcy, a nawet lat. Wiele materiałów już usuniętych przez użytkownika z miejsca w internecie, gdzie je umieścił, pojawia się znowu w innym miejscu w sieci. Może tak być nawet wtedy, gdy zawierały one treści obraźliwe dla innych osób i sąd nakazał ich usunięcie. Mogą je umieszczać ponownie osoby, które wcześniej ściągnęły, skopiowały materiał na dyski swoich komputerów i później, korzystając z szerokich, opisanych wcześniej możliwości działania odbiorcy w nowych mediach, stały się nadawcami. Zatem materiały mogą się okazać trwałe nawet w przypadku, gdy ich pierwotny twórca na pewnym etapie do tego nie dąży. Niekoniecznie zresztą kopiowanie musi się wiązać z użyciem internetu. Osoba, która zrobi zdjęcie, może je przecież z łatwością wielokrotnie skopiować, rozsyłając je gronu swoich znajomych za pomocą *MMS (multimedia messaging service)*. Wreszcie, do materiałów ma dostęp tak zwana niewidzialna publiczność – czyli bliżej nieokreślona, chociaż zwykle duża liczba osób. Właśnie ten brak możliwości określenia tożsamości oglądających oraz stworzenia pełnej ich listy stanowią jakościową różnicę w porównaniu z tak zwanym światem realnym, w którym, jeżeli wydarzy się jakaś sytuacja – nawet dla nas kompromitująca czy trudna – możemy zwykle określić, jak dużo osób ją widziało i ilu było tych świadków. W przypadku treści umieszczanych w internecie takie oszacowanie jest raczej niemożliwe. Zatem ofiara nigdy nie wie, jak wiele osób miało okazję się zapoznać z określonym materiałem (jeśli akurat mobbing polegał na publikacji materiałów w sieci).Sprawca może te właściwości wykorzystywać z premedytacją. Może być jednak tak, że sprawca jednorazowo tworzy obraźliwy materiał i publikuje go w internecie, specjalnie nawet nie zastanawiając się nad tym, co robi. Dalej wypadki toczą się niejako same, zazwyczaj z określonymi następstwami, nawet jeśli sprawca nie miał takich intencji. Materiał może być z łatwością skopiowany i rozpowszechniony przez innych użytkowników. Nawet kiedy sprawca lub inne osoby próbują go usunąć, może się to okazać niemożliwe. To ważna cecha w zestawieniu z tradycyjną przemocą (bullyingiem), którą możemy zatrzymać – gdy sprawcy zaprzestają swoich poczynań, ofiara przestaje doświadczać wrogich działań i ich następstw. W przypadku cyberprzemocy (cyberbullyingu) jest inaczej. Co więcej, ofiara często jest świadoma faktu, że wiktyimizację (wynikającą np. z rozpowszechniania materiałów w sieci) trudno jest zatrzymać [5, s. 61–62].

Przestępstwo cyberstalkingu określone zostało w Polsce w art. 190a § 2 k.k. „stalking”, kradzież tożsamości: § 1. – *Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. – § 2. Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek lub inne jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej. – § 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub § 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. – § 4. Ściganie*

przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego. Przyjęcie takiego stanowiska nie jest do końca prawidłowe. Cyberstalking może przybrać formę określoną w tym paragrafie (np. kiedy ktoś wykorzystuje wizerunek i dane innej osoby i zamieszcza ogłoszenie w jej imieniu na portalu randkowym), ale znamiona z art. 190a § 2 k.k. także mogą być wypełnione za pomocą systemów teleinformatycznych. Zgodnie z powyższym przepisem, odpowiedzialności karnej będzie podlegał każdy, kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność. Za takie zachowanie będzie groziła kara pozbawienia wolności do trzech lat. Te regulacje dotyczą również wykorzystywania wizerunku poszkodowanego lub jego danych osobowych w celu wyrządzenia szkód majątkowych (art. 190a § 2 k.k.). Nie muszą być to zachowania powtarzające się systematycznie. Mogą to być też pojedyncze czynności. Osobie, która dopuści się wyżej wymienionych czynów, będzie groziła sankcja do trzech lat pozbawienia wolności. Nowelizacja wprowadza także typ kwalifikowany przestępstwa stalkingu. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 znowelizowanego art. 190a k.k. jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawcy grozi kara pozbawienia wolności od roku do lat 10. Ponadto nowelizacja zmienia zapis regulujący przesłanki orzekania przez sąd środków karnych (art. 39 k.k.), m.in. zakazu kontaktowania się z określonymi osobami i zakazu zbliżania się do określonych osób. [2, s. 66–67]

Poruszany w niniejszym artykule zakres pojęciowy przestępstwa cyberstalkingu i zjawiska cyberprzemocy nie wyczerpuje omawianego tematu. Poznanie specyfiki działania agresorów poprzez aparat pojęciowy cyberprześladowana czy cybernękania pozwoli określić natężenie przestępstwa cyberstalkingu jak i samej wiktyimizacji przestępstwa cyberstalkingu.

Bibliografia:

1. Boyd D. Why youth (heart) social network sites: The role of networked publics in teenage social life. [w]: D. Buckingham (red.). *Mc Arthur Foundation on Digital Learning – youth, identity, and digital media volume*, MA: MIT Press, Cambridge. – 2009.
2. Gwoździewicz S., “The Cyberharassment Legal and Criminal Law issues in The Polish Legal System” (in) *Medzinarodny Vedecky Zbornik III. Srbske Rozvojove Zdruzenie Bačsky, Petrovec, Serbia 2016 – s.63–67*
3. Kowalski R. M., Lamber S. P., Agatston P. W., *Cyberprzemoc wśród dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków. – 2010 – s. 54,57.
4. Pyżalski J., *Agresja elektroniczna i cuberbullying jako nowe ryzykowne zachowanie młodzieży*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków. – 2012.– s. 126.
5. Pyżalski J., *Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne Sp. Z o.o., Sopot. – 2011 – s. 59–62.
6. USTAWA z dnia 06 czerwca 1997r. Kodeks karny (Dz.U. z 2012 r. poz. 611).
7. Vandebosch, H., Cleemput, K. van., *Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters*. *Cyberpsychology & Behavior*. – 2008– No 11. – s. 499–503.